

استانداردهای قانونی، ماهیتاً به سمت بازداشتن ابداعات و توقف فعالیت‌ها گرایش دارند.

- 13) Commercial Property Loans.
- 14) Holding Companies.
- 15) Parents.

مآخذ

- 1) Capital Adequacy, Too for-Too fast/ Euromoney / August 1999.
- 2) New Capital Accord/ IMF Survey/ Volume 30/ Number 3/ February 5, 2001.
- 3) Bank Capital Regulation in Contemporary Banking Theory/ BIS Working Paper/ No 90/ Sept. 2000

۹) البته امروزه، اکثر بانک‌های کشورهای پیشرفته جهان به حد ۱۲ تا ۱۶ درصد در نسبت‌های کفایت سرمایه خویش نایل شده‌اند و معیار ۸ درصد نیز اهمیت اولیه خود را از دست داده است.

10) Unsolicited Ratings.

11) Public Informations.

۱۲) چارچوب نظریه جدید کمیته بال، استفاده از اوراق بهادار و وثایق را برای کاهش استفاده از سرمایه، تشویق می‌کند. این امر تا زمانی منطقی است که بانک‌های تجاری پیچیده (که مدیریت ریسک آنها بر یکسری از این قوانین جدید متکی است) دارای عملکرد صحیح باشند. در سال ۱۹۹۸، تعدادی از سنگین‌ترین اوراق تجاری جهان، متحمل بحران نقدینگی شده بودند. لازم به ذکر است که به وسیله استاندارد کردن متدولوژی بانک‌های پیچیده، عامل تنوع در فعالیت‌های مدیریت ریسک از بین خواهد رفت، زیرا

محاسبه نسبت کفایت سرمایه برای بانک‌های اسلامی

مآخذ: بیانیه سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی
مترجم: صدیقه رهبر شمس‌کار

پیشگفتار

به شرح زیر هستند:
الف - اگر حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود می‌توانند به عنوان بخشی از سرمایه سهام در خطر بانک محسوب شوند، این حد تا چه میزان است؟
ب - سرمایه یک بانک اسلامی (وجوه سهامداران) در نتیجه وجود حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود تا چه حد در معرض خطر قرار دارند؟
پ - در صورت عدم تمایز، لازم است چه تمایزهایی را بین حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود محدود و نامحدود قایل شد؟

هدف این بیانیه تعیین یک روش استاندارد برای محاسبه کفایت سرمایه بانک‌های اسلامی است. این روش استاندارد در پی آن است که در محاسبات خود، اولاً به‌طور کلی، متدولوژی نسبت کفایت سرمایه پیشنهادی بانک تسویه بین‌المللی برای بانک‌ها را به ترتیبی که در توافق‌های کمیته بال مقرر می‌شود، در مدنظر قرار دهد؛ ثانیاً، جایگاه حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود^۱ را (در مقررات) مشخص کند. متدولوژی کمیته بال هیچگونه ذخیره‌ای را برای اقلام طرف بدهی‌ها مانند حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود که نه جزو وجوه سهامداران محسوب می‌شود و نه (منطقاً) جزو بدهی‌هاست، نگهداری نمی‌کند.

از این رو، کمیته کفایت سرمایه مؤسسه AAIOFI متعهد شده است که جوانب اصلی روش محاسبه نسبت کفایت سرمایه برای بانک‌های اسلامی را (با استفاده از اصول اولیه مشخص کند. تجزیه و تحلیل متدولوژی بال و مسایلی که در رابطه با پذیرش آن برای بانک‌های اسلامی مطرح است، در ضمیمه «ب» آورده می‌شود. در مورد روش استاندارد محاسبه نسبت کفایت سرمایه بانک‌های اسلامی توضیحاتی نیز در ضمیمه «ج» ارائه می‌شود.

از این رو، محاسبه نسبت کفایت سرمایه برای بانک‌های اسلامی، پرسش‌های بنیادینی را در مورد آن برمی‌انگیزد، مثل مفهوم نسبت کفایت سرمایه زمانی که برای چنین مؤسساتی محاسبه می‌شود. عمده این مسایل

در شرایط جهان امروز اگر کشوری به رتبه پایین‌تر تنزل یابد، با مشکل فرار سرمایه مواجه خواهد شد و بانک‌های آن کشور هم از نظر سرمایه ضربه خواهند دید.

بیانیه در مورد مفهوم و محاسبه نسبت کفایت سرمایه برای بانک‌های اسلامی

بانک‌های اسلامی را با توجه به دستورالعمل‌های صادره توسط بانک تسویه بین‌المللی در توافق بال (سال ۱۹۸۸) تحت بررسی قرار دهد.

سپس موافقت شد که کمیته کفایت سرمایه مؤسسه AAOIFI متشکل از ۱۱ عضو، شامل ۵ بانک مرکزی (۵ کشور عضو) و مؤسسات مالی اسلامی (۳ عضو)، شرکت‌های حسابداری بین‌المللی (۲ عضو) به اضافه دبیرکل مؤسسه AAOIFI به عنوان رییس تشکیل شود و مشاوره را نیز برای کمیته منصوب کند.^۵

پس از پنجمین اجلاس کمیته کفایت سرمایه مؤسسه AAOIFI در بحرین، در تاریخ دوم نوامبر ۱۹۹۷، نتیجه تبادل نظریات DM^۶ (مؤسسه AAOIFI) در مورد محاسبه نسبت کفایت سرمایه بانک‌های اسلامی در ژانویه ۱۹۹۸ منتشر شد. DM از مخاطبان خود درخواست کرد که به این پنج سؤال پاسخ دهند:

الف - آیا شما با تجزیه و تحلیل ارایه شده در تبادل نظریات مبنی بر اینکه انواعی از ریسک وجود دارند که غیر از خطر تجاری معمول هستند و از مدیریت حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود نشأت می‌گیرند، توسط سرمایه خود بانک ایجاد شده، از این رو مستلزم این هستند که برای محاسبه کفایت سرمایه بانک منظور شوند، موافق هستید؟

ب - آیا شما موافق هستید که چنین خطری که اصطلاحاً «خطر ناشی از اعتماد»^۷ نامیده می‌شود، در نتیجه نقض قرارداد سرمایه‌گذاری، سوء مدیریت یا سهل‌انگاری و قصور در مورد اداره و جوه سرمایه‌گذاران ایجاد می‌شود. بنابراین، بانک قانوناً در رابطه با ضروری که این جوه متحمل می‌شوند، مسوول خواهد بود؟

پ - آیا شما موافق هستید که نوع دیگری از خطر که اصطلاحاً «خطر تجاری جابجایی و جوه»^۸ نامیده می‌شود، ایجاد می‌گردد. به این دلیل که یک بانک اسلامی ممکن است از نقطه نظر تجاری تحت فشار قرار گیرد تا با صرف نظر کردن از بخشی از سودی که بر حسب شرایط قرارداد (مثلاً بخشی از سهم مضاربه)، که به‌طور معمول به سهامداران تعلق می‌گیرد، نرخ بازده پرداختی به سرمایه‌گذاران در حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود را افزایش دهد و این مقدار سود را به حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود اختصاص دهد، به طوری که بخشی از ریسک تجاری مربوط به بازده‌های این نوع حساب‌ها به جوه سهامداران منتقل شود؟

ت - اگر پاسخ شما به سؤال «ب» مثبت است، آیا معتقدید که بهتر است بخشی از دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک که از محل حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود تأمین مالی شده‌اند، در رابطه با این نوع خطر (خطر حاصل از اعتماد) به مخارج نسبت کفایت سرمایه افزوده شود؟ سهم یا درصدی که اعمال می‌شود، خطر ضررهای واقع شده در رابطه با حساب‌های

۱- نسبت کفایت سرمایه یک بانک اسلامی، نسبت سرمایه بانک به دارایی‌های موزون شده برحسب ریسک آن می‌باشد.

۲- برای محاسبه نسبت کفایت سرمایه، سرمایه بانک‌های اسلامی براساس متدولوژی کمیته بال محاسبه می‌شود و از دو بخش تشکیل می‌گردد: سرمایه درجه یک، شامل سرمایه سهام دائمی بانک و ذخایر است (به همان صورت که در ترازنامه آنها نشان داده می‌شود). ولی ذخایر تجدید ارزیابی^۲ و ذخایر احتیاطی^۳ (شامل ذخایر تسویه سود و ذخایر مربوط به خطر سرمایه‌گذاری‌ها، همانگونه که در ماده ۱۱ در استاندارد حسابداری مالی AAOIFIS بخش Provisions and Reserves آمده است) از آن کسر می‌شود. سرمایه درجه دو از ذخایر تجدید ارزیابی و ذخایر تسویه سود و ذخایر مربوط به خطر سرمایه‌گذاری که در بالا توضیح داده شد، تشکیل می‌شود. ولی سرمایه درجه دو ذخایر عمومی^۴ را به ترتیبی که در ماده ۱۱ استاندارد حسابداری مالی توضیح داده شده، شامل نمی‌شود.

در صورت کسر کفایت سرمایه، اقلام سرمایه درجه دوم فقط می‌تواند تا ۵۰ درصد سرمایه درجه یک باشد.

۳- برای محاسبه نسبت کفایت سرمایه یک بانک اسلامی، دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک آن از اقلام زیر تشکیل می‌شود:

* دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک که از محل سرمایه و بدهی‌های بانک تأمین مالی شده است.

* ۵۰ درصد دارایی‌های موزون شده برحسب ریسک که از محل حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود تأمین شده‌اند. این روش هم در مورد حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود نامحدود اقلام داخل ترازنامه بانک اسلامی و حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود محدود اقلام خارج از ترازنامه آن اعمال می‌شود. نحوه محاسبه نسبت کفایت سرمایه برای یک بانک اسلامی در ضمیمه «ج» توضیح داده می‌شود.

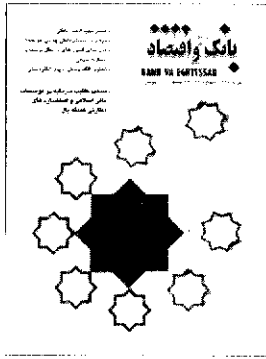
۴- اوزان ریسکی که برای محاسبه دارایی‌های ریسک‌دار استفاده می‌شود، همان اوزان تعیین شده در توافق بال است.

۵- این بیانیه از اول محرم سال ۱۴۲۱، اول ژانویه ۲۰۰۰ لازم‌الاجرا است.

ضمیمه «الف»

تاریخچه مختصری درباره چگونگی تهیه بیانیه هیأت استانداردهای حسابداری و حسابرسی مؤسسه AAOIFI در یازدهمین اجلاس خود که در تاریخ ۲-۳ محرم ۱۴۱۷ برابر با ۱۹-۲۰ مه سال ۱۹۹۶ در بحرین برگزار شد، تصمیم گرفت که موضوع کفایت سرمایه

منطقاً باید علاوه بر خطر ناشی از اعتماد، بخش تجاری جابجایی و جوه نیز برای تعیین کفایت سرمایه بانک در نظر گرفته شود.

است. آیا شما با دلایل مطروحه در مورد این موضوعات موافق هستید؟ در غیر این صورت، آیا پیشنهاد دیگری دارید؟

۳- کمیته در رابطه با ترکیبی از خطر اعتباری و خطر تجاری جابجایی وجوه، دلایل خود را در مورد ارایه پیشنهاد یک متوسط صنعت (باتوجه به اوزان ریسک) برای کل درصد حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود که در مخرج کسرفکایت سرمایه بانک‌های اسلامی منظور می‌شوند، بیان نمود. بر آن اساس، پیشنهاد کمیته این است که در مجموع ۵۰ درصد حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود (باتوجه به اوزان ریسک) به مخرج کسرفکایت سرمایه بانک‌های اسلامی افزوده شود. با در نظر گرفتن کلیه این موارد آیا با این پیشنهاد موافقت دارید؟ در غیر این صورت، چه پیشنهاد دیگری را فراروی کمیته قرار می‌دهید؟

در این مرحله، حدود ۲۱ پاسخ به ED ارسال شد و بیشتر پاسخ‌دهندگان با پیشنهاد‌های فوق موافقت داشتند، ولی ED مشخص نکرد که ذخایر احتیاطی (البته نه ذخایر خاص یا ذخایر کلی زبان وام) که توسط بانک‌های اسلامی در رابطه با حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود ایجاد می‌شوند، واجد شرایط شمول در صورت نسبت کفایت سرمایه است. این بیانیه نکته اخیر را روشن می‌سازد. تمایز بین ذخایر احتیاطی و ذخایر زبان وام توسط ماده شماره ۱۱ استاندارد حسابداری مؤسسات مالی وابسته به AAOIFI روشن شده است.

ضمیمه «ب»

خطرهای سرمایه‌ای، خطرهایی هستند که به سرمایه‌گذاری وجوه در دارایی‌های مخاطره‌آمیز مربوط می‌شوند. متدولوژی کمیته بال به دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک توجه دارد. این دارایی‌ها، مخرج و سرمایه، صورت نسبت کفایت سرمایه را تشکیل می‌دهد. اعمال این متدولوژی در مورد بانک‌های اسلامی مسایلی را هم در رابطه با مخرج و هم صورت کسرفکایت مطرح می‌سازد. در رابطه با سرمایه، توافق بال انواع درجات مختلف سرمایه را مشخص می‌کند. سرمایه درجه یک از سرمایه سهام دائمی بانک و ذخایر (همانطور که در ترازنامه نشان داده می‌شود) تشکیل می‌گردد، ولی ذخایر تجدید ارزیابی از آن خارج می‌شود. سرمایه درجه دوم عبارت است از: ۱- ذخایر آشکار نشده‌ای که همان کیفیت و ویژگی ذخایر سرمایه‌ای آشکار شده را دارند، ۲- ذخایر تجدید ارزیابی، ۳- ذخایر کلی که برای زبان‌های نامشخص نگهداری می‌شوند (این نوع ذخایر محدود به ۱/۲۵ درصد از دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک می‌باشند)، ۴- ابزارهای سرمایه‌ای چند منظوره (بدهی یا سهام) مانند سهام ترجیحی دائمی و بدهی فرعی دائمی و ۵- بدهی فرعی که حداقل پنج سال سررسید داشته باشد. (این قلم حداکثر می‌تواند تا ۵۰ درصد سرمایه درجه یک

سرمایه‌گذاری سهام در سود را (که بانک قانوناً در مقابل آنها مسوول است) به صورت درصدی از دارایی‌های تأمین مالی شده از محل حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود، موزون شده بر حسب خطر منعکس می‌نماید.

ث- اگر پاسخ شما به سؤال «پ» مثبت است، به نظر شما آیا مناسب است که بخشی از دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک که از محل حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود تأمین مالی شده‌اند، در رابطه با این نوع خطر (خطر تجاری اضافی که ایجاد می‌شود) به مخرج کسرفکایت سرمایه افزوده شوند؟ سهم یا درصدی که اعمال می‌شود، آن قسمت از خطر تجاری موجود در حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود را که به منظور جذاب‌تر ساختن بازده‌های آن حساب‌ها به سرمایه بانک منتقل می‌شود، منعکس می‌کند.

پاسخ‌های دریافتی از ۳۴ پاسخگو قویاً از افزودن خطرهای انواع «ب» و «پ» به کل خطری که توسط سرمایه بانک ایجاد می‌شود و نیز افزودن چند درصد از حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود به مخرج کسرفکایت سرمایه حمایت کرد، ولی در مجموع، پاسخ دهندگان مشخص نکردند که چند درصد از حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود را برای شمول در مخرج نسبت کفایت سرمایه مناسب می‌دانند.

باتوجه به پاسخ‌های ارسالی به DM، براساس مباحثات مطروحه در شش اجلاس کمیته کفایت سرمایه در دانشگاه Surrey واقع در گیلدفورد، در ۷ اوت ۱۹۹۸ بیانیه‌ای در مورد پیش‌نویس اکسپوزر^۹ محاسبه نسبت کفایت برای بانک‌های اسلامی (ED) تهیه کرد.

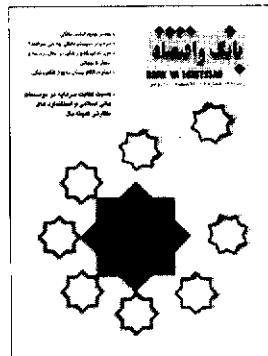
سپس از مخاطبان ED درخواست شد که در پاسخ‌هایشان به موارد زیر توجه کنند:

۱- کمیته دلایلی را برای پیشنهاد خود ارایه نموده است، مبنی بر اینکه ذخایر احتیاطی که توسط یک بانک اسلامی در چارچوب حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود محدود برای اقلام خارج از ترازنامه نگهداری می‌شود، باید برای شمول در سرمایه درجه دو مناسب باشد.

در حال حاضر، بانک‌های اسلامی عموماً بین این ذخایر (که ذخایر احتیاطی است) و ذخایر زبان وام (که از معیارهای لازم برای قرار گرفتن در شمول سرمایه درجه دو برخوردار نیست) و در چارچوب همان اقلام خارج از ترازنامه تشکیل می‌شوند، تمایزی قابل نیست. آیا شما معتقدید که این نحوه عمل پیشنهادی کمیته صحیح و عملی است؟ در غیر این صورت، آیا پیشنهادی دارید که بتواند جایگزین موارد فوق شود؟

۲- کمیته دلایل خود را در این مورد که چرا نباید به دلیل الف: ریسک مبتنی بر اعتماد و ب: ریسک تجاری جابجایی وجوه بین حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود محدود و نامحدود تمایزی قابل شد، ارایه نموده

نسبت کفایت سرمایه یک بانک اسلامی، نسبت سرمایه بانک به دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک آن می‌باشد.

باشد). مجموع مبلغی که در صورت کسر کفایت سرمایه می‌آید، در مورد سرمایه درجه دو نباید از مجموع ارقام سرمایه درجه یک فزونی یابد.

با این معیار، حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود با هیچیک از انواع سرمایه انطباق ندارد، اگرچه در صورت دارا بودن سررسید پنج ساله، این حساب‌ها تا حد زیادی به مفهوم سرمایه درجه دو نزدیک است، ولی در مورد حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود، دارا بودن چنین سررسید طولانی معمول نیست.

از سوی دیگر، زمانی که یک بانک اسلامی ذخایری با ویژگی احتیاطی و عمومی را در چارچوب حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود (صرفنظر از محدود یا نامحدود بودن آنها) کنار می‌گذارد، منطقاً مناسب است که با چنین ذخایری به صورت بخشی از سرمایه درجه دو برخورد شود. دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک تا جایی که از محل حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود تأمین می‌شوند، مشمول مخارج کسر کفایت سرمایه می‌گردند. این روش در مورد ذخایر خاص یا عمومی که برای زیان‌های مشخص کنار گذاشته می‌شوند، اعمال نمی‌شود و فقط ذخایر احتیاطی را که در مقابل زیان‌های نامعین کنار گذاشته می‌شوند، شامل می‌شود.

بنابراین، همانطور که در استاندارد شماره ۱۱ حسابداری مالی مؤسسات وابسته به AAOIFI مشخص شده است، به دلیل وجود محدودیت در مورد نوع سوم سرمایه درجه دو^{۱۱} باید یک تمایز بین ذخایر احتیاطی و ذخایر مربوط به زیان قایل شد. توضیح آنکه، تحت مقررات کمیته بال، حداکثر تا ۱/۲۵ درصد دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک را می‌توان جزو سرمایه درجه دو محسوب کرد. پیشنهاد کمیته کفایت سرمایه مؤسسه AAOIFI این است که در حال حاضر، این محدودیت اعمال نشود، چون براساس تعریف اولیه شده از ذخایر عمومی در استاندارد شماره ۱۱ حسابداری مالی مؤسسه مذکور، این ذخایر مشمول سرمایه درجه دو نمی‌شود.

در رابطه با دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک، موضوع عمده‌ای که برای بانک‌های اسلامی قابل طرح است، در رابطه با نحوه عمل دارایی‌هایی است که از محل حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود تأمین مالی می‌شوند. اینکه، اگر این دارایی‌ها به‌طور کامل سرمایه بانک را در معرض خطر قرار نمی‌دهند، این خطر تا چه حد است؟ این موضوع در این قسمت مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

سرمایه یک بانک اسلامی در نتیجه حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود با چه ریسکی در معرض مخاطره قرار می‌گیرد؟

براساس خطر عادی تجاری، دارایی‌های تأمین مالی شده از محل حساب‌های مشارکت در سود (یا در مورد صندوق‌های مختلط^{۱۱} یا مضاربه متقابل، سهم مربوط به دارایی‌هایی که به‌طور مشترک تأمین مالی شدند) بر خطری پذیر سرمایه تأثیر نمی‌گذارند، چون مفهوم حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود، خطر تجاری را در بطن خود نهفته دارد. از این رو، پیشنهاد شده است که دارایی‌هایی که از محل حساب‌های سرمایه‌گذاری مشارکت در سود تأمین مالی شده‌اند (یا به‌طور دقیق‌تر، آن قسمت از دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک که به طریق فوق تأمین شده) باید از دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک در مخارج کسر کفایت سرمایه خارج شوند. البته خطرهایی به غیر از خطرهای تجاری نیز وجود دارند که سرمایه بانک می‌تواند در معرض آنها قرار گیرد. اگر چنانچه مدیریت بانک برخلاف قرارداد سرمایه‌گذاری عمل کند یا در نتیجه سوء مدیریت یا سهل‌انگاری در اداره وجوه مقصر باشد، بانک ممکن است قانوناً در رابطه با ضررهایی که این وجوه متحمل می‌شوند، مقصر باشد. عبارت «ریسک ناشی از اعتماد»^{۱۲} می‌تواند برای این نوع خطر منظور شود. نتیجه توجه به چنین خطرهایی به شمول بخشی از دارایی‌های موزون شدن بر حسب ریسک که از محل حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود تأمین مالی شدند، در مخارج کسر کفایت سرمایه منجر می‌شود. از سوی اعضای کمیته کفایت سرمایه به نوع سوم از خطر که می‌تواند «خطر تجاری جایجایی وجوه»^{۱۳} نامیده شود، نیز توجه بیشتری نشان داده شده است.

علت توجه به این خطر، از این قرار است که وقتی یک بانک اسلامی تحت فشارهای تجاری خود را ملزم به پرداخت نرخ بازده به صاحبان حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود می‌داند، این نرخ باید در حدی باشد که سرمایه‌گذاران مذکور را قانع کند که به جای خارج کردن وجوه خود از بانک و سرمایه‌گذاری آن در جای دیگر، وجوه خود را نزد این بانک حفظ کنند. اگر این نرخ بازده «مورد نیاز» بالاتر از آنچه برحسب شرایط عادی قرارداد سرمایه‌گذاری است، باشد، بانک ناچار می‌شود که تحت فشار مذکور از بخشی از سهم سودی که به‌طور معمول به سهامدارانش اختصاص می‌دهد (مثلاً قسمتی از سهم مضاربه) صرفنظر کند. عدم موفقیت بانک برای انجام این امر می‌تواند به برداشت‌های قابل توجه وجوه توسط سرمایه‌گذاران منجر گردد. به این ترتیب، موفقیت تجاری بانک با خطر مواجه می‌شود (یا در یک شرایط بسیار وخیم، توانایی پرداخت بدهی بانک با خطر مواجه می‌شود). با این استدلال، در واقع، بخشی از خطر تجاری که متوجه این بازده‌ها هست، به وجوه سهامداران یا به سرمایه بانک منتقل می‌شود. این همان موردی است که تحت عنوان «خطر تجاری جایجایی وجوه» در فوق به آن

وقتی که یک بانک اسلامی تسهیلات فشارهای تجاری خسود را ملزم به پرداخت نرخ بازده به صاحبان حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود می‌داند، این نرخ باید در حدی باشد که سرمایه‌گذاران مذکور را قانع کند که وجوه خود را نزد همان بانک حفظ کنند.

اشاره شد.

بنظر می‌رسد که منطقاً لازم است علاوه بر «خطر ناشی از اعتماد»، «خطر تجاری جابجایی وجوه» نیز برای تعیین کفایت سرمایه بانک در نظر گرفته شود. این به مفهوم شمول بیشتر سهم دارایی‌های تأمین مالی شده از محل حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود، در مخرج کسر کفایت سرمایه است.

یک دلیل برای علت وجود خطر جابجایی وجوه در بانک‌های اسلامی، باتوجه به فقدان این خطر در مورد مؤسسات رایج مدیریت وجوه (صندوق‌های سرمایه‌گذاری)^{۲۴} این است که وجوه حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود که توسط بانک‌های اسلامی اداره می‌شوند، معمولاً به یک مؤسسه قانونی منفک از بانک واگذار نمی‌شوند، ولی تحت یک قرارداد مضاربه بین سرمایه‌گذاری و بانک قرار دارند. علاوه بر این، کفایت سرمایه مؤسسه مدیریت وجوه طبیعتاً کمتر از یک مؤسسه سپرده‌پذیر است، چون یک مؤسسه مدیریت وجوه، باتوجه به تطابق خاص سررسیدها و کفایت نقدینگی، بدون اینکه توانایی پرداخت بدهی‌اش به مخاطره بیفتد، می‌تواند حجم وجوه تحت مدیریت خود را به‌طور منظم کاهش دهد. در اینجا این سؤال مطرح می‌شود که آیا مشکل بعضی از بانک‌های اسلامی این نیست که آنها به سرمایه‌گذاران خود در حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود اجازه می‌دهند که صرفاً با یک پیش‌آگهی وجوه خود را برداشت نمایند، درحالی که از ساختار سررسید دارایی و ذخایر نقد برخوردار نیستند تا خود را در برابر حجم قابل توجه برداشت‌های ناگهانی مصون سازند؟ بدیهی است که این مسأله در جای خود، به کفایت سرمایه مربوط نمی‌شود، بلکه مسأله تطابق سررسید و نقدینگی است. البته تا آنجا که بانک‌های اسلامی از نقطه نظر تجاری خود را متمهد می‌دانند که بازده‌هایی را برای حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود فراهم نمایند، «خطر تجاری جابجایی وجوه» سرمایه آنها را در معرض خطر بیشتری قرار می‌دهد.

سؤال دیگری که مطرح می‌شود، این است که آیا در زمینه کفایت سرمایه، بین حساب‌های سهام در سود محدود و نامحدود باید بین نحوه برخورد آن حساب‌ها با «خطر ناشی از اعتماد» و «خطر تجاری جابجایی وجوه» تمایز قابل شد؟ بنظر می‌رسد که دلیلی برای تمایز قابل شدن بین حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود محدود و نامحدود وجود ندارد، به‌ویژه از آن جهت که وجود محدودیت‌ها، با صلاحدید مضارب، به عنوان مدیر وجوه، نمی‌تواند خطر نقض قرارداد مضاربه یا سوءمدیریت و سهل‌انگاری مضارب را کاهش دهد.

ثانیاً، در مورد خطر جابجایی وجوه بنظر می‌رسد که دلیلی وجود ندارد که این خطر برای حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود محدود کمتر از حساب‌های

سهیم در سود نامحدود باشد. با وجود این، تجربه عملی نشان می‌دهد که نوع عملیاتی که «خطر تجاری جابجایی وجوه» را افزایش می‌دهد، کاملاً مشابه نوع رایج آن در مورد حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود محدود و نامحدود است.

حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود، تا چه حد می‌توانند به عنوان یک درجه (لایه) از سرمایه‌خطرپذیر محسوب شوند؟

اگر چنانچه پذیرفته شود که تا آنجا که به ریسک تجاری معمول مربوط می‌شود، حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود، خطر مربوط به خود را خود، بوجود می‌آورند، پس دلیلی وجود ندارد که در نتیجه مخاطرات ناشی از خطر تجاری معمول برای محاسبه نسبت کفایت سرمایه یا الف: دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک که از محل حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود تأمین مالی شده‌اند، به مخرج کسر کفایت سرمایه اضافه شود یا ب: حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود به صورت بخشی از سرمایه‌خطرپذیر بانک در نظر گرفته شود. با منظور کردن خطر تجاری صرف، مسأله تعیین فرمول نسبت کفایت سرمایه، به سادگی با خارج کردن سهم دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک که از محل حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود تأمین شده‌اند، از مخرج کسر کفایت سرمایه و بکارگیری فرمول تنظیمی کمیته بال برای صورت کسر عملی است. ولی اگر «خطر ناشی از اعتماد» و «خطر تجاری جابجایی وجوه» به حساب آورده شوند، سؤالی که طرح می‌شود، این است که آیا این مسأله متضمن انجام تعدیلاتی در رابطه با حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود برای تعیین صورت نسبت کفایت سرمایه نیست؟

در رابطه با این سؤال باید توجه داشت که «ریسک ناشی از اعتماد» و «ریسک تجاری جابجایی وجوه» از لحاظ مفهومی مخاطراتی هستند که توسط سرمایه بانک ایجاد می‌شوند، نه حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود. در مورد «خطر ناشی از اعتماد» همانگونه که اشاره شد، به احتمال اقدام قانونی که در پی سوء مدیریت بانک در رابطه با اداره وجوه حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود، بوقوع می‌پیوندد، بازمی‌گردد. در نظر گرفتن چنین خطری، ناشی از حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود به‌طور آشکار با تعریفی که در فوق در رابطه با این خطر ارایه شد، متناقض است. در مورد ریسک تجاری اضافی (ریسک تجاری جابجایی وجوه) این نوع خطر نیز از این احتمال نشأت می‌گیرد که مدیریت بانک تشخیص می‌دهد که به لحاظ دلایل تجاری لازم است بخشی از خطری را که به قابلیت بازده‌هایی که به وجوه حساب‌های

○ **سبب‌سازمان
حسابداری و
حسابرسی مؤسسات
مالی اسلامی،
می‌خواهند ضمن
گسترش استانداردهای
حسابداری برای
مؤسسات مالی
اسلامی، حتی الامکان
تسواحد حاکم بر
مؤسسات مزبور را با
قوانین بین‌المللی
هماهنگ کنند.**

بر سرمایه درجه دو افزوده خواهد شد و از میزان حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود که به مخرج نسبت کفایت سرمایه افزوده می‌شوند، کسر خواهند شد.

نتایج

آنچه از تجزیه و تحلیل ارائه شده در این بیانیه حاصل می‌شود، این است که موضوعات مطرح شده در این بیانیه، عمدتاً در رابطه با تعیین فرمول مخرج نسبت کفایت سرمایه برای بانک‌های اسلامی است. در رابطه با صورت نسبت مذکور، تنها تعدیلی که نسبت به روش کمیته بال انجام می‌شود، همانا شمول ذخایر احتیاطی تشکیل شده در رابطه با حساب‌های مشارکت در سود به شرحی که در فوق ارائه شد، می‌باشد.

سه مقوله ریسک (یا خطر بالقوه) که از مدیریت وجوه حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود نشأت می‌گیرد، به شرح زیر مشخص شده‌اند:

الف - خطر تجاری معمول (Normal Commercial Risk) که کاملاً توسط حساب‌های مشارکت در سود ایجاد می‌شود و بر خطری که از سرمایه بانک بوجود می‌آید (آن‌طور که براساس فرمول بال تعریف شده) تأثیری نمی‌گذارد.

ب - خطر ناشی از اعتماد یا خطر غفلت (سهل‌انگاری) مدیریت که کاملاً توسط سرمایه بانک ایجاد می‌شود.

پ - خطر تجاری جابجایی وجوه نیز توسط سرمایه بانک بوجود می‌آید.

کمیته با منظور کردن پاسخ‌های ارسالی به ED و DM تصمیم گرفت که کل درصد حساب‌های مشارکت در سود، که در رابطه با خطرهای نوع «ب» و «پ» به مخرج نسبت کفایت سرمایه بانک‌های اسلامی افزوده می‌شود، ۵۰ درصد باشد.

ضمیمه «ج» این بیانیه توضیحی در رابطه با محاسبه نسبت کفایت سرمایه را ارائه می‌نماید.

ضمیمه «ج»

توضیح یک روش استاندارد محاسبه نسبت کفایت سرمایه برای یک بانک اسلامی

نسبت کفایت سرمایه CAR =
 سرمایه بانک (درجه یک و درجه دو - الف) OC =
 تعهدات بانک (حساب‌های جاری و...) L =
 حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود PSIA =
 متوسط دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک W =
 متوسط دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک که از محل سرمایه و بدهی‌های بانک تأمین مالی شده‌اند Woc+L =
 متوسط دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک

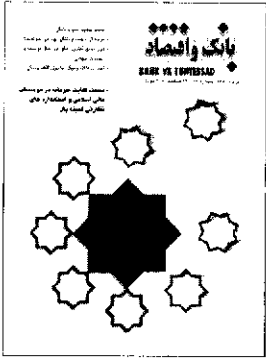
سرمایه‌گذاری سهام در سود بازمی‌گردد، به وجوه سهامداران منتقل کند. اینکه چنین خطری به حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود بازگردانده می‌شود نیز با تعریف اولیه از این خطر متناقض است. پس می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که اصولاً به نحوی که کمیته هم در مراحل اولیه کار خود عمل کرده، دلیلی وجود ندارد که حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود (به عنوان سرمایه درجه چهار) به صورت کسر کفایت سرمایه افزوده شود. این استدلال براساس مباحثات اولیه قابل استنتاج است، ولی دلایل عملی بیشتری وجود دارد که از رویکرد سرمایه درجه چهار، برای شمول بخشی از حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود برای محاسبه نسبت کفایت سرمایه ممانعت بعمل می‌آورد.

یکی از آن دلایل این است که اتخاذ چنین تصمیمی با هدف کفایت سرمایه AAOIFI که مایل است تا حد ممکن دنباله‌رو مندولوژی بال باشد، سازگاری ندارد. همانطور که اشاره شد، بدهی‌های فرعی از اجزای سرمایه درجه دو، نزدیکترین تشابه را به حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود دارد، ولی برای اینکه چنین حساب‌هایی واجد شرایط شمول در سرمایه درجه دو شوند، سررسید آنها باید حداقل پنج سال باشد و میزان آنها نیز نباید از ۵۰ درصد سرمایه درجه یک تجاوز کنند. بیشترین مدت سررسید حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود، زمانی کمتر از پنج سال است. (به‌طور مشخص هیچ بانک اسلامی، بدهی فرعی با سررسید پنج ساله ندارد). بنابراین، کمیته تصمیم گرفت که برای این بیانیه، حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود، جزو سرمایه در معرض خطر بانک اسلامی منظور نشود (در صورت کسر کفایت سرمایه) و یگانه استثنای این مورد هم ذخایر احتیاطی هستند (ذخیره تسویه سود و ذخیره خطر سرمایه‌گذاری) که توسط بانک‌های اسلامی در رابطه با حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود تشکیل می‌شوند (ذخایر نامبرده در استاندارد شماره ۱۱ حسابداری مالی مؤسسات وابسته به AAOIFI تعریف شده‌اند).

از این رو، ذخایر احتیاطی که برای حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود نامحدود کنار گذاشته می‌شود، برای شمول در صورت کسر کفایت سرمایه واجد شرایط خواهد بود، مشروط بر اینکه این ذخایر در ترازنامه بانک اسلامی یا در یادداشت‌های مربوطه همانطور که در استاندارد شماره ۱۱ حسابداری مالی مقرر شده، به طور آشکار اعلام شوند. ذخایر احتیاطی که در رابطه با حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود محدود اعلام خارج از ترازنامه بانک گزارش می‌شود نیز واجد شمول خواهد بود، مشروط بر اینکه در یادداشت‌های مربوط به صورت‌های مالی بانک اسلامی همانطور که در استاندارد شماره ۱۱ حسابداری مالی بانک اسلامی آمده است، به طور آشکار اعلام شود که چنین ذخایر احتیاطی

اگر حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود می‌توانند به عنوان بخشی از سرمایه سهام در خطر محسوب شوند، این حسد تنها چه میزان است؟

عضو: آقای محمدرضا عبدالله محمود، محل فعالیت: بانک مرکزی مصر
 عضو: آقای جمال الحزیم، محل فعالیت: مؤسسه حسابرسی آرتور آندرسون
 عضو: آقای دیواسکویر، محل فعالیت: مؤسسه حسابرسی پرایس واترهایوس
 عضو: آقای دکتر محمد حبیب دیباری، محل فعالیت: بانک توسعه اسلامی
 عضو: آقای منیر کمال، محل فعالیت: بانک اسلامی فیصل پاکستان
 عضو: آقای میتات اکتاس، محل فعالیت: مؤسسه مالی البرکاته ترکیه

- 6) Discussion Memorandum.
- 7) Fiduciary Risk.
- 8) Displaced Commercial Risk.
- 9) Exposure Draft.

۱۰) براساس مقررات کفایت سرمایه، مصوب سال ۱۹۸۸، در صورتی که اندوخته‌های عمومی یا ذخایر مربوط به مطالبات مشکوک‌الوصول نشانگر ارزشیابی پایین دارایی‌ها باشد و زیان‌های مخفی و ناشناخته در ترازنامه وجود داشته باشد، میزان چنین اندوخته‌هایی نباید از ۱/۲۵ درصد یا در موارد خاص به طور موقت از ۲ درصد دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک تجاوز نماید. (مترجم)

- 11) Commingled Funds.
- 12) Fiduciary Risk.
- 13) Displaced Commercial Risk.
- 14) Mutual Funds.

متوسط موزون شده دارایی‌های ریسک‌داری که از محل حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود محدود و نامحدود تأمین شده است

$$WPSIA = \frac{OC}{WOC+L+(OC+L)+WPSIA(0.5 \times PSIA)}$$

به عبارت دیگر نسبت کفایت سرمایه بانک‌های اسلامی مساوی است با مجموع سرمایه درجه یک و سرمایه درجه دو - الف تقسیم بر (حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود $0.5 \times$ ضریب متوسط دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک که از محل حساب‌های سرمایه‌گذاری سهام در سود تأمین شده، به علاوه (بدهی + سرمایه) ضریب متوسط دارایی‌های موزون شده بر حسب ریسک از محل سرمایه و بدهی‌ها. مثال: اگر در یک بانک اسلامی اقلام فوق به شرح زیر باشد، نسبت کفایت سرمایه بدین شرح بدست می‌آید:

$$OC = 12$$

$$L = 6$$

$$PSIA = 100$$

$$WOC+L = WPSIA = 0.9$$

$$CAR = \frac{12}{0.9(12+6) + 0.9(0.5 \times 100)} =$$

$$\frac{12}{16.2 + 45} = 0.196 \times 100 = 19.6\%$$

زیر نویس‌ها

- 1) Profit Sharing Investment Account.
- 2) Revaluation Reserve.
- 3) Prudential Reserve.
- 4) General Reserve.

۵) اعضای کمیته نسبت کفایت سرمایه (برای بانک‌های اسلامی) به شرح زیر می‌باشند:

رئیس: پروفیسور رفعت احمد عبدالکریم، محل فعالیت: دبیر سازمان حسابداری - حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی
 عضو: آقای انور خلیفه سده، محل فعالیت: مؤسسه

پولی بحرین

عضو: آقای رستم محمد اریس، محل فعالیت: بانک

نگارا مالزی

عضو: آقای خالد محمود سلیم، محل فعالیت: بانک

دولتی پاکستان

دارالترجمه رسمی ۱۱۱ ایستاتیس ۲

ترجمه فوری و رسمی به کلیه
زبانهای آلمانی، انگلیسی،
فرانسسه....

فلکه دوم صادقیه - مجتمع تجاری شیری -
طبقه همکف

تلفکس ۰۹۲۶۱۴

⊙ مخاطرات ناشی
از حساب‌های
سرمایه‌گذاری سهام
در سود چیست؟